

EĞİTİM FAKÜLTELERİ
MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI ANABİLİM DALINDAKİ
(ŞARKI SÖYLEME EĞİTİMİ) BİREYSEL SES EĞİTİMİ DERSİNİN NİTELİĞİ

^{1*} Dr. Ayşe Meral TÖREYİN

I. GİRİŞ :

Yüksek öğretim kurumlarındaki öğretmen yetiştirme sisteminde, 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konulan ve “yeniden yapılanma” olarak adlandırılan programlarla, köklü değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, daha önceden bağımsız bölümler halinde eğitim veren müzik ve resim-iş eğitimi bölümleri “güzel sanatlar eğitimi bölümü” adı altında birleştirilmiş ve anasanat dalı düzeyine indirilmiştir.

YÖK tarafından hazırlatılarak, bütün müzik öğretmenliği programı anabilim dallarında, aynı zamanda uygulanmaya başlanılan yeni sistemde, müzik alanı derslerinin tür ve sürelerinde de değişiklikler yapılmış, bundan en çok da ses eğitimi dersleri zarar görmüştür.

Diğer taraftan, yeni programa göre bireysel ses eğitimi adıyla verilen dersin programının, “tanımsal öğretim programı” niteliğinde olması, amaç, ilke, düzey, kapsam, öğretim yöntemleri ile ölçme ve değerlendirme biçimlerinin açıkça belirtilmemesine, dolayısıyla da güzel sanatlar eğitimi bölümleri arasında değişik uygulamalara neden olmaktadır. Bu durum ise, müzik öğretmeni yetiştirilmesinde “insan sesinin eğitimi, kullanılması ve korunması amacı”na yönelik olan ses eğitimi derslerindeki tanımlar, amaçlar, düzey, kapsam, ilke ve yöntemlerle ilgili var olan tartışmaları arttırmıştır.

Ayrıca, müzik eğitimi bölümlerinde yıllardır şan, şan eğitimi, bireysel söyleme, bireysel ses eğitimi gibi değişik adlarla verilen dersin, “müzik öğretmenliği” amacına uygun olarak adlandırılarak, çağdaş öğretim programları hazırlanması ve öğretim yöntemleriyle, ölçme-değerlendirme biçimlerinin saptanması gerekliliği vardır.

Bu çalışmanın temel hedefi yukarıda özetlenen sorunları irdeleyerek, konuya ilgililerin dikkatini çekmek ve çözüm yolları önermektir.

^{1*} GÜGEF Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Programı ABD Öğr. Gör.

II. MÜZİK ÖĞRETMENİ YETİŞTİRMEDE SES EĞİTİMİ DERSLERİNİN DURUMU

II.1. Yeni Yapılanmadan Önceki Uygulamalar

“Türkiye’de mesleki müzik eğitimi tarihine bakıldığında, 1916 - 1927 yılları arasında Daarül-elhan’da ses eğitimi ile ilgili olarak “ses bilgisi” “musiki kıraatı” “vokal” “koro” ve “teganni” derslerinin okutulduğu görülmektedir. Daha sonra 1936 yılında kurulan Ankara Devlet Konservatuvarında “anadal ses”, Gazi Eğitim Enstitüsünde 1941 yılında hazırlanıp 1969 yılına kadar uygulanan programda “şan” “koro” derslerinin okutulduğu görülmektedir.” (Altunya, 1981)

Bu isimle programa alınan şan derslerinin ismi 1969 yılında değiştirilerek “ses eğitimi (şan)” şekline dönüştürülmüştür. Bu uygulamalar 1978 - 1979 öğretim yılına kadar sürmüş, daha sonra yüksek öğretmen okuluna dönüştürülerek Gazi Yüksek Öğretmen Okulu adını alan aynı kurumda şan dersleri “toplular konuşma ve ses eğitimi” adıyla verilmiştir. (Uçan, 1982)

“Ankara Devlet Konservatuvarı opera anasanat dalındaki uygulamalarda ise ses eğitimi, günümüze kadar “şan” adıyla verilerek gelmiş ve halen aynı uygulama devam etmektedir.” (Töreyn, 1998)

Müzik öğretmenliği bölümlerinde ses eğitimi dersleri uzun yıllardan beri; bireysel söyleme, şan, şan eğitimi gibi değişik isimlerle verilmekteydi. Ayrıca bu derslerin yanında yer alan, koro, oda korosu, diksiyon vb. dersleri de çok yönlü ve çok boyutlu bir “ses eğitimi anasanat dalı”nın oluşturulmasında etkendi.

2.2. Yeni Yapılanmaya Göre Yapılan Uygulamalar

“Ses eğitimi alan dersleri”, yapılan son değişikliklerle sadece birinci yıl (ilk iki dönem) haftada iki saat/iki öğrenciyle uygulanması önerilen, yalnızca iki dönemlik “bireysel ses eğitimi” ve ikinci yıl (üçüncü dönemde) başlayıp son sınıfta biten, haftada iki saatlik “koro” dersleriyle sınırlandırılmış ve boyutsuz, yüzeysel dersler haline getirilmiştir.

Oysa, müzik eğitimcisinin en önemli öğretim aracı olan “sesini, bütün yaşamı süresince, doğru, güzel ve etkili olarak kullanabilme” genel amacına yönelik verilen ses eğitiminin, müzik öğretmeni adayına tüm alt basamaklarıyla (değişik boyutlarıyla) ve ayrıntılarıyla öğretilmesi gerekir.

Diğer taraftan, bireysel ses eğitimi programının yalnızca “bir yıl ve haftada iki saat/iki öğrenci olarak” uygulanan yöntemi de sakıncalı ve yetersizdir. Çünkü, eğitimin niteliğinde “süreç” çok önemlidir. Programda belirlenen hedeflere ulaşılması ancak, her eğitim alanı için değişkenlik gösteren, farklı eğitim süreçlerinin nitelik ve yeterliliğiyle olanaklıdır.

Önceki programlarda haftada bir saat/iki öğrenci olarak iki yıla (dört döneme) dağıtılan bireysel söyleme dersi, yeni programda haftada iki saat/iki öğrenci olarak önerilmiş ve sadece bir yıla sıkıştırılmıştır. Görünüşte haftalık ders saati süresi artırılmış gibi ise de aslında, dört yıllık müzik öğretmenliği eğitiminin toplam sürecine bakıldığında, bu uygulamayla bireysel ses eğitimi derslerindeki sürenin ne kadar daraltılmış ve yetersiz duruma getirilmiş olduğu görülecektir.

III. SES EĞİTİMİ NEDİR, SES EĞİTİMİ TÜRLERİ NELERDİR?

“Ses eğitimi; bireylere konuşma ve/veya şarkı söylemede seslerini doğru, etkili ve güzel kullanabilmeleri için gereken davranışların kazandırıldığı ve içinde konuşma, şarkı söyleme ve şan eğitimi gibi alt ses eğitimi basamaklarını barındıran, disiplinler arası bir özel alan eğitimidir. Tanımda kullanılan “doğru”; anatomik ve fizyolojik yapıya, dil ve müzik özelliklerine, gerçeğe ve kurallara uygunluğu, “güzel”; söyleme biçimindeki uyum ve ölçülebilir davranışlardaki dengeyi, “etkili” kavramı ise, başkaları üzerinde bıraktığı izi nitelendirmektedir.” (Töreyn, 1998)

“Ses eğitimi her tür müzik eğitimi ve her düzeydeki eğitim basamağında uygulanır ve konuşma eğitimi, şarkı söyleme eğitimi ve şan eğitimi gibi ses eğitimi türlerini kapsar.” (Töreyn, 1998)

“Ses eğitimi müzik eğitiminin içeriksel açıdan genel kapsamında bulunur.” (Uçan, 1994) Müzik öğretmeni yetiştirmede ses eğitiminin yeri ve önemi yadsınamaz. Ses eğitiminin müzik eğitimi tür ve düzeylerine göre hedefleri ve nitelikleri değişmekte ve ses eğitimi türlerinin (alt basamakları) oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, mesleki müzik eğitimi verilen bir kurumdaki ses eğitimi, genel müzik eğitimi verilen bir başka kurumdaki ses eğitimiyle aynı amaç ve aynı düzeyde verilmeyeceği gibi, genel müzik eğitimi verilen bir kurumdaki ses eğitimi de mesleki müzik eğitimi verilen bir kurumdaki boyutuyla verilmemelidir.

Uygulandığı müzik eğitimi tür, düzey ve amacına göre ses eğitimi türleri; şan eğitimi, şarkı söyleme eğitimi, koro eğitimi ve konuşma eğitimi gibi isimler alırlar.

3.1. Şan Eğitimi Nedir?

Dilimize, Fransızca'daki "chant" sözcüğünden geçen bu kelimenin asıl anlamı; "dayanıklılık ve sağlamlık kazandırılmak üzere sesi işlemek, yetiştirmek, sesle ilgili dayanıklılık sanatı, ses müziği sanatı, tekniği ve insan sesiyle oluşturulan müziksel ve teknik sesler bütünü"dür. (Töreyin, 1998) Türkçe sözlükte ise "insan gırtlığından çıkan ve perde ayrımlarıyla çeşitli duyumlar uyandıran ses dizisi"dir. (TDK, 1988)

"Günümüz müzik eğitim dilinde ise, bu tanımların hepsini içine alan bir biçimde, genellikle güzel şarkı söyleme, sesi doğru, güzel ve etkili kullanma biçiminde anlam taşıdığı ve opera şarkıcılığı eğitimi anımsattığı düşünülmektedir." (Töreyin, 1998)

3.2. Şarkı Söyleme Eğitimi Nedir?

"Şarkı söyleme eğitimi; şarkı öğretimi içine alan, bireylere ses eğitiminin gereklerine uygun olarak, doğru, güzel ve etkili şarkı söylemeyle ilgili davranışların kazandırıldığı ve özellikle genel ve amatör müzik eğitimi kapsamında uygulanan bir ses eğitimidir." (Töreyin, 1998) "Müzik eğitiminin davranışsal açıdan genel kapsamında bulunur" (Uçan 1994)

"Ses eğitiminin doğru ve güzel şarkı söyleme amacı, şarkı söyleme eğitimi oluşturulmaktadır. Bu bakımdan, şarkı söyleme eğitimi, sesi şarkı söylerken doğru, etkili ve güzel kullanmayla ilgili davranışları kazandırmaya yöneliktir. Doğru, etkili ve güzel şarkı söyleme eylemi, bir bakıma ses eğitiminin ürünüdür.

Şan eğitimiyle şarkı söyleme eğitimi arasındaki fark, uygulandığı kurumların amaç ve düzey değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Şan eğitiminde, özellikle şan eğitimi için bestelenmiş eserlerin, sanatsal boyutta ve teknik üstünlükle söylenmesine ilişkin davranışlar kazandırılması amaçlanırken, şarkı söyleme eğitiminde, her tür ve düzeydeki şarkıları doğru, güzel ve etkili söylemeye yönelik olarak, sesle ve müzikle ilgili davranışlar kazandırılması amaçlanmaktadır.

Bu iki tür ses eğitimi temelde ortak olan bir takım davranışları kazandırmayı amaçlar. Bunlar nefesin doğru alınıp kullanılması, sesin doğru yerde oluşturulması

(anatomik yapıya uygunluk) dilin doğru bir şekilde kullanılması ve müziğin doğru olarak söylenmesidir.” (Töreyn, 1998)

3.3. Bireysel Ses Eğitimi, Şarkı Söyleme Eğitimi ve Şan Eğitimi Arasındaki Farklar

Ses eğitimi, yukarıda da açıklandığı üzere, konuşma ve şarkı söylemede sesin doğru, güzel ve etkili kullanılması amacına yönelik olarak, müzik eğitiminin her türünde (genel, amatör “özengen” ve mesleki) uygulanabildiği gibi, dil ve konuşma bozukluklarında da tedavi amacıyla, toplu ve/veya bireysel olarak uygulanan disiplinler arası bir özel alan eğitimidir. Yani bireye, sesinin her türlü kullanımında doğru, güzel ve etkili olmasına ve ses sağlığını korumasına yönelik davranışların hedeflendiği bir alan eğitimidir.

Şarkı söyleme eğitimi; ses eğitiminin içinde yer alan, bireye her tür ve düzeydeki şarkıların tür ve müzik özelliklerine uygun olarak sesini, doğru, güzel ve etkili biçimde kullanabilmesine ilişkin davranışların kazandırıldığı ve şarkı öğretimini de kapsayan bir ses eğitimidir. Her tür ve düzeydeki müzik eğitiminde, özellikle genel ve “amatör” özengen müzik eğitimi verilen kurumlarda uygulanır. Müzik öğretmenliği programlarında da ileri düzeyde bir şarkı söyleme eğitimi verilmektedir. Bir bakıma ses eğitiminin içindeki başka boyut, başka alt basamaktır.

Şan eğitimi ise, yukarıda açıklandığı gibi, sesin dayanıklılık ve sağlamlık kazanabilmesine ilişkin olan davranışların ve özellikle opera eserlerinin tür, müzik ve dönem özelliklerine uygun olarak söylenebilmesine yönelik davranışların hedeflendiği ileri düzey bir ses eğitimi türüdür. Şan eğitimi de ses eğitimi alanı içinde bir boyuttur.

Eğitim fakültelerinin, yeni yapılanmadaki adıyla müzik öğretmenliği programı anabilim dallarında yıllardan beri verilen ses eğitimleri aslında, amaç, kapsam ve düzeyleri dikkate alındığında şarkı söyleme eğitimi olarak verilmektedir. Ancak bu dersin adı, öğretim programı ve yöntemleri doğru olarak ve açıkça saptanmadığından, değişik ad ve uygulamalarla arayışlar yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır.

Oysa, müzik öğretmeni adayına bireysel ses eğitimi dersinde, her tür ve düzeydeki şarkılar tür ve müzik özelliklerine uygun olarak ve sesini doğru kullanarak etkili ve güzel söyleme öğretilirken, sesini koruma yolları hakkında da bilgi verilmektedir.

Bu nedenle, bugüne kadar müzik öğretmeni yetiştirme programlarında yıllardır uygulanan ve şan, şan eğitimi, bireysel söyleme ve bireysel ses eğitimi gibi değişik adlarla bilinen dersin adı şarkı söyleme eğitimi olmalıdır. Bu bildiride ses eğitiminin uygulandığı düzey, amaç ve kapsam dikkate alınarak, arasındaki farklılıklara göre yerli yerinde ve doğru olarak kullanılmasına özen gösterilmiş ve “bireysel ses eğitimi dersi” adı yerine “şarkı söyleme eğitimi” adı benimsenmiş ve kullanılmıştır.

Ses eğitimi alan dersleri içinde toplu ses eğitimi olarak yapılan “koro eğitimi”, ses ve dil bilim kurallarına uygun konuşma eğitiminin verildiği “diksiyon” veya “etkili ve güzel konuşma dersi” ile ses oluşumu, kullanılması ve korunmasına yönelik olarak verilen “ses fizyolojisi ve anatomisi” dersleri de bu alan içinde özellikle uygulanması gereken ses eğitimi boyutlarıdır.

IV. MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI ANABİLİM DALINDA ŞARKI SÖYLEME EĞİTİMİ DERSİNİN NİTELİKLERİ

4.1. Öğretim Programı Açısından

Müzik öğretmenliği programı anabilim dalında uygulanmakta olan şarkı söyleme eğitimi dersleri tanımsal programlarla verilmektedir. Buna bağlı olarak süre ve krediler düzeyinde kalan ortak program anlayışı, değişik fakültelerin güzel sanatlar eğitimi bölümlerindeki farklı uygulamalar yanında, aynı birimlerde bile farklı öğretim süreçlerine ve ölçme değerlendirmelere neden olmaktadır.

4.2. Amaçlar Açısından

Müzik öğretmenliği programının genel amacı belli olsa da, şarkı söyleme dersinin düzey ve kapsamı açıklıkla saptanmadığı için hedef ve hedef davranışlarda belirsizlikler vardır. Bu da özellikle ölçme ve değerlendirmelerde sağlıklı olmayan uygulamalar neden olmaktadır.

4.3. İlkeler ve Yöntemler Açısından

Yapılan araştırmalar, sözkonusu dersin “ilke ve yöntemlerinin yeterince belirlenmediği ve ilgili uzmanların ortak ilke ve yöntemlerde buluşamadıklarını” göstermektedir. (Töreyn, 1998) Dolayısıyla şarkı söyleme eğitiminin ilke ve yöntemlerinin de gözden geçirilerek, müzik öğretmenliği genel amacına uygun ilke ve yöntemler oluşturulması gerekmektedir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmaya göre varılan sonuçlar şöyle özetlenebilir.

1. Araştırmalardan “Türkiye’deki müzik öğretmeni eğitiminde ses eğitimi, şarkı söyleme eğitimi ve şan eğitimi kavramlarının henüz yeterince açıklığa kavuşmadığı, şan eğitiminin ise anlamına uygun olarak kullanılmadığı sonucuna varılmıştır.
2. Sözkonusu kavramların birbirleriyle olan ilişkileri, amaçları, kapsamaları, ilke ve yöntemlerinin de yeterince açıklığa kavuşmadığı saptanmıştır.” (Töreyin, 1998)
3. Müzik öğretmenliği programlarında uygulanan bireysel ses eğitimi ders adı müzik öğretmenliği genel amacıyla bağdaşmamaktadır.
4. “Genel, amatör ve mesleki müzik eğitimi verilen kurumlarda ses eğitimi derslerinin daha geniş kapsamlı ve ayrıntılı, çağdaş eğitim programları eksikliği vardır.” (Töreyin, 1999)
5. Sonuç olarak yeni yapılanmada uygulamaya konulan “bireysel ses eğitimi” dersi, amaç, düzey, kapsam, ilke ve yöntemlerine uygun olarak adlandırılmayı ve ayrıntılı, çağdaş öğretim programları hazırlanarak nitelikli uygulamaları beklemektedir.

Öneriler ise;

1. Müzik öğretmenliği programlarında yer alan ses eğitimi dersleri, önceden olduğu gibi alan dersleri içinde, geniş kapsamlı ve çok boyutlu olarak programlanmalıdır.
2. “Bireysel ses eğitimi dersi”, ses eğitimi alan kavramı kapsamında bulunan diğer ses eğitimi boyutlarını çağrıştırdığından dolayı bu adla kullanılmamalı, onun yerine daha uygun ve doğru olan “şarkı söyleme eğitimi” adı verilmelidir.
3. Bunun için ilgili müzik öğretmenliği programı anabilim dalları arasında eşgüdüm çalışmaları sağlanmalıdır.
4. Ayrıca özellikle ses eğitimi programları çağdaş bir anlayışla ele alınarak, ayrıntılı ve amaca uygun bir düzeye getirilmelidir.

KAYNAKLAR

ALTUNYA, Niyazi, 1981. Gazi Eğitim Enstitüsü Programlarının Değerlendirilmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Eğitim Fakültesi Haziran 1981 Ankara.

UÇAN, Ali, 1982 Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü Müzik Alanı 1. Yıl Programının değerlendirilmesi, Ankara.

UÇAN, Ali 1994, Müzik Eğitiminde Temel Kavramlar, İlkeler ve Yaklaşımlar MAY Yayınları s. 14 Ankara.

TÖREYİN, Ayşe Meral, 1998, Türkiye Türkçesi Dilbilgisi Yapısının Şan Eğitimi Amaç, İlke ve Yöntemleri Açısından İncelenmesi GÜFBE basılmamış Doktora Tezi s. 9, 13, 8, 14, 81, 80 Ankara.

TÖREYİN, Ayşe Meral, Çağdaş Eğitimde Program ve Ses Eğitimi Programları Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu bildirisi s. 354 Çanakkale

Türkçe Sözlük, 1988, TDK Basımevi s. 1287 Ankara.